

Tretji kratki esej – Novi javni management in njegova kritika

G. P.

Novinarstvo, 3. letnik, redni študij

Ljubljana, 8. april 2013

Novi javni management (NJM) je kot neoliberalistični koncept nastal kot odgovor na gospodarsko krizo v 80-ih letih prejšnjega stoletja. Pojavile so se potrebe po posodobitvi in zaježitvi preobsežne in predrage javne uprave, stremelo pa naj bi se tudi k učinkoviti, uspešni in uporabniku prijazni upravi. Vodilne mednarodne organizacije in države so videli rešitev za obstoječe stanje v uvajanju tržnih načel v javni sektor, znanih kot novi javni management. Na drugi strani se je razvil nasprotujoč odnos do tovrstnih idej. Kritiki namreč menijo, da zaradi različnosti držav NJM ne more predstavljati enotnega modela, saj njegove ideje niso prenosljive v sisteme s popolnoma drugačno tradicijo in strukturo. Hkrati pa zagovarjajo ter priznavajo povečano vlogo države in ne njeno izginjanje s tega področja. Novi model managementa v javnem sektorju se je pojavil v začetku leta 1990, sprva v najrazvitejših državah in v številnih državah v razvoju (Hughes 2003, 4). V to obdobje sodi ameriški program vladnega preoblikovanja, t.i. „Reinventing Government“. Novi javni management se je torej najprej uveljavil v anglosaksonskem prostoru. Iz ZDA, Nove Zelandije in Avstralije je preko Velike Britanije zajel evropski prostor (najprej Nizozemsko, Nemčijo, Francijo, Švico in še nekatere države. Začetek reform javnega sektorja sega v sredino 60-ih let, o reformah v smislu NJM pa različni avtorji govorijo od konca 70-ih let in začetka 80-ih let, ko so proračunski deficiti postajali neobvladljivo visoki in so bile radikalne spremembe nujne. Razmah idej je bil dosežen v začetku 90-ih let (Ferfila in drugi 2007, 138–139). Pojav naftne krize v sedemdesetih letih 20. stoletja je terjal vse večji proračunski primanjkljaj v razvitih zahodnih državah. Osemdeseta leta so zato minila v znamenju ogromnega zmanjševanja proračuna in programov javnega sektorja. Nujnost zmanjševanja stroškov in s tem večanje učinkovitosti in uspešnosti je bila vse večja. Zato je vse glasnejša je postala zahteva, da se management, ki ga prakticira privatni sektor, prenese tudi v javni sektor.

V času razmaha novega javnega managementa, konec 80-ih in v 90-ih letih, je bila vsa pozornost usmerjena na privatizacijo javnega sektorja, ki je do danes zajela veliko držav. Šlo je za hiter proces, saj so birokratski hierarhični sistemi izgubljali svojo učinkovitost. Birokracija je bila zato označena kot »mrtva roka«, pojavila se je vse večja potreba po uvajanju novega javnega managementa, katerega ključna ideja je vračanje k »nevidni roki« tržnega urejanja – samodejnem tržnem uravnavanju. Država naj bi posnemala managerske metode in tehnike, značilne za zasebni sektor, in jih prenesla v javni sektor (Rus 2001, 22). Gre za prenos pozitivnih prvin, ki se nanašajo

na ekonomijo in ekonomiko poslovanja, pristope in metodologijo upravljanja in vodenja. Novi javni management seveda ni preverjeno „zdravilo“ (Brezovšek 2000, 273). Tekom let se je pojavila kritika, ki se sprašuje, ali novi javni management ne povzroča več problemov kot jih rešuje. Vprašanje je tudi, ali so t.i. managerska sredstva dejansko uspešna in prispevajo k zanesljivejši upravi ali pa oslabijo te cilje z ogrožanjem demokratične odgovornosti in političnega nadzora, nepristranskosti, pravičnosti in zakonitosti procesov ter koordinacije, koherentnosti in integracije javnega sektorja. Podjetniško vladanje, k uporabnikom usmerjena uprava, pooblašcanje zaposlenih in podobno, so sicer lahko v interesu javne uprave, vendar pa hkrati lahko zožujejo zanesljivost, demokratično odgovornost in politični nadzor (Brezovšek 2000, 273). Kje je glavni problem? Uporabniki javne uprave (klienti) so obravnavani različno s strani zasebnih podjetij. Taktika zasebnikov je namreč, da večji kot je klient, boljša mora biti storitev zanj, saj prinaša več denarja in je bolj vpliven. Cilj je dosežen, če je tak klient s storitvijo zadovoljen in se vrača k temu istemu podjetju. Manjši klienti in neklienti pa so obravnavani kot „manjše ribe“. Državljanji od svojih uprav seveda zahtevajo enako in pravično obravnavo za vse. Za nekoga to lahko pomeni zgolj ozkosrčno poslovanje, formalno in birokratsko, za drugega spet nekaj povsem drugega. Tako je prava in največja nevarnost novega javnega managementa, da s svojimi ukrepi (npr. decentralizacijo avtoritete države na različna zasebna podjetja) oslabi standarde politične odgovornosti in nadzora ter enako in pravično obravnavo vseh klientov. Vedno obstaja tudi nevarnost, da sebični interesi uradnikov in agencij prevladajo nad legalnostjo in demokratično vzpostavljenimi standardi in postopki. Korupcija, ki narašča povsod, je samo ena od drastičnih in vidnih nepričakovanih posledic (Brezovšek 2000, 274).

Viri in literatura:

- Brezovšek, Marjan. 2000. Kako do zanesljive uprave? *Teorija in praksa* 37 (2). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20002brezovsek.PDF> (1. april 2013).
- Ferfila, Bogomil, Polonca Kovač in John Loxley, ur. 2007. *Ekonomski vidiki javnega sektorja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hughes, Owen E. 2003. *Public management and administration: An introduction*. New York, Palgrave Macmillan.
- Rus, Veljko. 2001. *Podjetizacija in socializacija države*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.